

TERVEHDYS 24.4.2018, TURKU

Arvoisa Rouva Tellervo Koivisto,

Turun museokeskuksen herra johtaja,

kutsuvieraat, naiset ja miehet!

ALUKSI

FT ja (Valtiokalenteri 2016 mukaan) yhdeksänkertainen kunniatohtori Mauno Henrik Koivisto toimi Suomen tasavallan presidenttinä 27.1.1982-1.3.1994. Valtiokalenterista vuodelta 2017 presidentti Koiviston tiedot jo puuttuvat. Virallinen tieto on jo pyyhkiytynyt matrikelista, johon perinteisesti kirjataan tiedot keskeisiin henkilöihin kohdistuneesta palkitsemisista.

Helatorstaina 25.5.2017 valtiollisin menoin – arvokkaasti ja valtaisan suomalaisen saattojoukon seuraamana – toimitettiin suurmiehen hautajaiset.

Helatorstain (kevään 2017) surujuhlasta sai myös alkunsa ajatus presidentti Mauno Koiviston kunniamerkkien laajemmasta esittelystä. Muistamme, että Helsingin Tuomiokirkossa ja kadettien kantamilla kunniamerkkityynyillä oli esillä vain entisen tasavallan päämiehen (ritarikuntien suurmestarina) kantamat kunniamerkit sekä ty pistetty kunniamerkkiripa sodan ajan ansioista. Valinta olisi voinut olla toinenkin, mutta pelkistetty - jopa harkitun yksinkertainen - kunniamerkkien esillepano kuvastaa ja vahvistaa mielikuvaa kantajasta ja hänen arvomaailmastaan.

Tänään voimme erikoisnäyttelyssä ”Kahden presidenttikauden kunnia – Mauno Koiviston kunniamerkit” tutustua mielenkiintoiseen, eurooppalaisittainkin laajaan ja vahvasti aikakauteensa sidoksissa olevaan kunniamerkinäyttelyyn. Esillä ovat kaikki ennennäkemättömät ulkomaalaiset kunniamerkit. Näyttelyä täydentää ja tietopohjaa lisää taitavasti kuvitettu ja toimitettu näyttelyesite. Jokainen saatu kunniamerkki sisältää tarinan (valtiovierailun ajanjakson merkitys ja keskeinen teema, poliittinen agenda, suomalainen vientiponnistus, urheilumaailman saavutus).

Suomessa valtionpäämies toimii kaikkien kolmen (3) virallisen ritarikunnan suurmestarina. Ritarikuntasäännöt jo sadan vuoden takaa itsenäisyyden alusta ovat säilyneet lähes muuttumattomina. SVR ohjesääntö 1919 2§ ”Ritarikunnan suurmestarina on Suomen valtakunnan päämies. Ainoastaan hän on oikeutettu jakamaan tätä kunniamerkkiä”. Valokuvat valtionpäämiehestä juhlapuvussa - usein puolisoineen – esittävät valtionpäämiehen suurmestarina, joka kantaa kaikkien kolmen ritarikunnan korkeimpia kunniamerkkejä. (Näyttelyesitteen takakansi on varattu yhteiskuvalle presidenttiparista).

Rouva Tellervo Koivisto sai ensimmäisenä TP:n puolisona Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan suurristin (SVR SR) – tosin vasta toisen kauden alussa vuonna 1988. Nykypäivänä puolison palkitseminen, dekorointi, heti TP-kauden alkaessa on vakiokäytäntö.

VASTAVUOROISUUS

Vastavuoroisuus kuuluu diplomaattiseen kohteliaisuusvaihtoon. Pääosin kunniamerkkejä valtionpäämiehet vaihtavat valtiovierailuiden yhteydessä tai osana merkittäviä valtiollisia tapahtumia. Meillä Suomessa on tuoreessa muistissa itsenäisyyden juhluvuoden 2017 eräs merkittävistä hetkistä, jolloin TP-parin isännöimänä Presidentinlinnassa olivat kokoontuneet pohjoismaiset valtionpäämiehet puolisoineen ja entiset presidenttimme. Valtiosaliin kokoontuneet juhlavieraista kahdeksan kantoi korkeinta Suomessa annettavaa kunniamerkkiä, SVR:n suuristiä ketjujen kera! Näistä merkittävä osa oli annettu presidentti Koiviston kaudella.

Omalla presidenttikaudellaan Mauno Koivisto antoi valtiopäämiesvierailleen SVR:n suuristin ketjuineen vain valtiovierailuiden yhteydessä. Koivistolta ketjun sai kolmetoista (13) valtionpäämiestä, kolme (3) monarkin puolisoa ja yksi kruununperillinen. Lisäksi vuosina 1982-1989 Koivisto antoi SL:n suuristin 46 Suomesta poislähteneelle suurlähettiläälle. Useimmat palkittiin jäähyväisaudienssien yhteydessä henkilökohtaisesti.

Käyttämäni lähde on SVR:n ja SL:n ritarikuntien joulukuussa 2017 julkistettu (itsenäisyyden juhluvuoden, perustajan 150-vuotisjuhlan sekä ritarikuntien 100-vuotisen toiminnan juhlistamiseksi tilattu) historiateos.

VETERAANIPRESIDENTTI

Arvoisat kutsuvieraat!

Mauno Koivisto oli ylipäällikkö Mannerheimin 2. luokan Vapaudenmitalilla palkitsema rintamamies. Historia kertoo, että ensimmäisellä pääministerikaudellaan Koivisto ei vielä vastaanottanut korkeata valtiollista kunniamerkkiä. SVR:n suuristin hän otti vastaan vasta Suomen Pankin pääjohtajana vuonna 1970. Talvisodan ansioista annettuun muistomitaliin (Tsmm) pyydettiin ostolupa vasta vuonna 1980 (Alkuperäiseen kunniamerkkikorttiin on merkittynä tieto: Kuum. Mauno Koivisto; toimitettu osoitteeseen Suomen Pultti, Turku, elokuussa 1941).

Den nationella veterandagen firas nu på fredagen, den 27 april. Det är årsdagen för slutet av Lapplandskriget.

Vuonna 1987 presidentti Koiviston aloitteesta aloitettiin ns veteraanimitalien jakaminen. Sotiemme veteraaneille – miehille ja naisille, joilla Koiviston sanoin oli ”lämmän sydän – mutta tyhjä rinta”. On arvokasta, että viimeisen suomalaisen veteraanipresidentin saamien kunniamerkkien erikoisnäyttely avataan yleisölle juuri kansallisella veteraaniviikolla. Presidentti Koiviston aloittama veteraanimitalien (tehostettu) antaminen on ollut eräs itsenäisyyden juhluvuoden teemoista. Vuosina 2015-2018 on jaettu yli 7.000 SVR:n 1. luokan mitalia Suomessa ja Suomen edustustoissa myös ulkosuomalaisille sotiemme veteraaneille. Perjantaina 27.huhtikuuta 2018 Tasavallan Presidentti henkilökohtaisesti luovuttaa veteraanimitaleita Finlandia-talon juhlassa Helsingissä.

TURKU – TURUN MUSEOKESKUS

Turku on luonnollinen valinta tämän näyttelyn pitopaikaksi. Mauno Koiviston turkulainen syntyperä ja rakkaus kotiseutuun ei jäänyt keneltäkään huomaamatta.

Arvoisa museonjohtaja – Turun kaupungin edustajat!

Turun museokeskus ansaitsee kiitoksen päättäväisestä ja tehokkaasta toiminnasta. Mauno Koivisto - kunniamerkinäyttely on toteutettu varsin nopeassa aikataulussa; ohituskaistaakin on ehkä käytetty?

Ett speciellt varmt tack går till amanuens Tom C. Bergroth. Sitt omfattande kunnande om museer och sin exceminenta expertis om ordnar och utmärkelsetecken har han använt för alla förberedelser.

Perustyö on tehty yhteistoiminnassa ritarikuntien ja tasavallan presidentin kanslian (TPK) vastuuhenkilöiden ja eri asiantuntijoiden kanssa. Suuri merkitys on ollut perheen antamalla suostumuksella ja vahvalla tuella. Mauno Koiviston kaikki kunniamerkit koottiin, huollettiin, dokumentoitiin ja valmisteltiin näyttelykuntoon - ja materiaali on nyt toimitettu tänne Turkuun.

Tiedoksenne, että SVR:n ja SL:n ritarikuntien kunniamerkkimateriaalia on jaettu näyttelytarkoituksiin deponoituna eri museoille yhdeksän täyttä sarjaa. Ainostaan yksi täydellinen SVR:n ja SL:n sarja on juhlavuosina 2017-18 esillä. Arvaattekin, että paikka on Turun museokeskus. Toimivan sopimuksemme mukaisesti olemme täydentäneet näyttelymateriaalia viimeksi kuluvana vuonna muutamilla esineillä.

VAPAAHERRA E.F. WREDE

Suomen itsenäisyyden alkutaipaleella ritarikuntatyössä mukana ollut vapaaherra E.F. Wrede valmisteli pitkään suurteosta suomalaisista kunniamerkeistä . Teoksen ruotsinkielinen laitos ("Finlands utmärkelsetecken: en redogörelse för Finlands officiella och halvofficiella utmärkelse- och minnestecken") julkaistiin vuonna 1946. Kirjoitustyönsä ohessa E.F. Wrede oli koonnut merkittävän kunniamerkkiaineiston perustettavaa erikoismuseota varten. Sodan jälkeen varojen puuttuessa ei hanketta voitu toteuttaa pääkaupungissa. Niinpä kokoelma annettiin Turun linnaan sodan vaurioista korjattuihin tiloihin.

Turun museokeskukselle lämmin kiitos meille tärkeän perinnön vaalimisesta sekä arvokkaan aineiston hyvästä hoidosta ja taidokkaasta esillepanosta!

SUOMALAISET RITARIKUNNAT 100 VUOTTA

Mina damer och herrar!

Ett statligt belöningssystem är ett av kännetecknen för en suverän stat! Suomen ritarikuntalaitos syntyi Vapaussodan aikana. Vaasaan siirtynyt Suomen senaatti päätti perustaa Vapaudenristin ritarikunnan (VR) 4.maaliskuuta 1918 Suomen armeijan ylipäällikön, kenraali Mannerheimin aloitteesta. Suomen tasavallan ensimmäinen siviili- ja sotilasansioita palkitseva ansioritarikunta on Gustaf Mannerheimin valtionhoitajana 28. tammikuuta 1919 perustama Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunta (SVR). Suomen kolmas ritarikunta – Suomen Leijonan ritarikunta (SL) - perustettiin jatkosodan aikana syyskuussa 1942, jotta sota-ajan palkitsemista voitiin monipuolistaa. Nämä kaikki ritarikunnat ovat edelleen aktiivisessa toiminnassa!

Joulukuussa 2018 avataan Kansallisarkiston näyttelytiloissa ”Kunniamerkkien kertomaa – Suomen ritarikuntalaitos 100 vuotta” juhlanäyttely. Ensimmäistä kertaa voidaan esitellä suomalaisen palkitsemisjärjestelmän kunniamerkkejä täydessä laajuudessa. Nyt avattava Mauno Koiviston kunniamerkit – erikoisnäyttely siirretään osaksi Helsingin juhlanäyttelyä. Siten täällä Turussa huolella valmisteltu työ saa arvoisensa jatkon. Näyttely Helsingissä on avoinna koko vuoden 2019. Osa näyttelyaineistosta palautetaan kevään 2020 aikana antajamaihinkin, koska ns palautusvelvoite koskee useimpia ulkomailta saatuja kunniamerkkejä!

Ympyrä sulkeutuu, kun Hietaniemen hautausmaalla Mauno Koiviston haudalle - syntymäpäivänään 25. marraskuuta 2018 (eli vain viikkoa ennen näyttelyn avaamista) pystytetään suunnittelukilpailun voittanut hautamuistomerkki, joka on saanut nimen ”Kartta”.

Turun ja Helsingin näyttelyt tullaan tallentamaan nykyaikaisella 3D-tekniikalla. Tavoittemme on, että niin heraldiikan harrastajat, historian tutkijat kuin alaa vähemmän tuntevat voisivat uudenlaisen sähköisen median houkuttelevana ja avulla perehtyä historiaamme, suomalaiseen kultasepän taitoon ja mielenkiintoisiin henkilökuviin.

LOPUKSI

Museot, kuten myös arkistot ja kirjastot, ovat osa kansakuntamme muistia. Ne tarjoavat mahdollisuuden ajatteluun ja yhteiskunnan rakentamiseen; jäsentävät ympäröivää maailmaa ja kertovat kertomuksia.”Kahden presidenttikauden kunnia” - erikoisnäyttely kertoo kunniamerkein tarinaa suomalaisesta ja turkulaisesta suurmiehestä, tasavaltamme yhdeksännestä presidentistä. Adjutanttien pitkässä ketjussa sain kunnian työskennellä presidenttiparin kanssa heidän viimeiset virkavuotensa. On ollut etuoikeus saada olla mukana myös tämän näyttelyn valmistelutyössä!

Mauno Koivisto muistetaan lausahduksistaan. Adjutantit eivät toimikaudeltaan muisteloitaan julkaise, mutta yksi MK:n toteamus sallittakoon - sovellettuna tervehdykseni päättämiseen. Kotiinlähdön aika ilmaistiin usein koivistomaisen selkeästi ja mutkattomasti: ”Telle, adjutantti alkaa viihtyä! (Kiitos - ett varmt tack!!)